

กระบวนการถ่ายทอดความรู้ทางศิลปไทย: ปกรณ์ พรพิสุทธิ์

บุปผาชาติ อุปลัมภ์นรากร^{1*}

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาวิเคราะห์รูปแบบความเป็นครูของครูปกรณ์ พรพิสุทธิ์ 2. ศึกษาวิเคราะห์กระบวนการถ่ายทอดความรู้ของครูปกรณ์ พรพิสุทธิ์ มีพื้นที่วิจัยในกรุงเทพมหานคร เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยวิธีศึกษาเอกสารและเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยการสังเกต สัมภาษณ์ สันทนา กลุ่มเครื่องมือที่ใช้เก็บข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ชนิดแบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง จากกลุ่มประชากร นาวาศิลปิน สำนักการสังคีต กรมศิลปากร คัดเลือกแบบเจาะจงกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ กลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติ กลุ่มผู้เกี่ยวข้อง จำนวน 20 คน วิเคราะห์โดยใช้แนวคิดทฤษฎีทางวัฒนธรรม แล้วนำเสนอผลการวิเคราะห์ แบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า ท่านเป็นผู้มีบุคลิกภายนอกที่ยิ้มง่าย เป็นคนทันสมัย มีกิริยาอ่อนน้อมถ่อมตน มีความเมตตาต่อศิษย์ เข้าใจความแตกต่างของระดับสติปัญญาและความสามารถของศิษย์ มีความรู้ลึกซึ้ง และเชี่ยวชาญในสิ่งที่สอน มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ผลงาน โดยยังคงรักษาความเป็นไทย มีความสามารถทำได้ อย่างที่สอน และมีความเป็นกัลยาณมิตรกับศิษย์ กระบวนการถ่ายทอดความรู้ของครูปกรณ์ พรพิสุทธิ์ พบว่า มี 5 ด้าน ได้แก่ 1. ด้านความสัมพันธ์ระหว่างผู้ถ่ายทอดกับผู้รับการถ่ายทอด โดยผู้รับการถ่ายทอดมีความกตัญญู มีความเคารพอย่างจริงใจ มีความอดทน อดกลั้นต่อการฝึกปฏิบัติ มีความกระตือรือร้น มีพรสวรรค์ 2. ด้านโอกาสในการถ่ายทอดถ่ายทอดความรู้ โดยการถ่ายทอดความรู้กำหนดโดยผู้บังคับบัญชา กำหนดโดย ผู้ถ่ายทอด และกำหนดโดยผู้ถูกถ่ายทอด 3. ด้านการถ่ายทอดความรู้เฉพาะบุคคล ท่านจะเป็นผู้เลือกเอง ตามความเหมาะสมของตัวแสดง 4. ด้านการถ่ายทอดความรู้เป็นกลุ่ม โดยถ่ายทอดให้กับกลุ่มนักเรียน นักศึกษา จัดเป็นโครงการมีบรรยายและการแสดงประกอบ หรือเป็นการสืบสานอนุรักษ์ในการแสดงนาฏศิลป์ให้คงอยู่ และ 5. ด้านการประเมินผลการถ่ายทอด โดยหลังจากถ่ายทอดเสร็จ ท่านจะคอยดูแลเอาใจใส่อย่างสม่ำเสมอ ควบคุมอย่างใกล้ชิด หรือจบการแสดงในแต่ละครั้งจะให้กำลังใจและข้อเสนอแนะปรับปรุง

คำสำคัญ : รูปแบบความเป็นครู กระบวนการถ่ายทอด นาฏศิลป์ไทย

¹ สาขาวิชานาฏศิลป์และศิลปการแสดง คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม

* ผู้นิพนธ์หลัก e-mail: bubpa_noi@msn.com

Thai Classical Dance Knowledge Transfer Process: Pakorn Ponpisut

Bubphachart Aupatumnarakorn^{1*}

Abstract

This research aims to analyze 1. instructorship of Master Pakorn Ponpisut, 2. knowledge transfer process of Master Pakorn Ponpisut. This qualitative research was conducted in Bangkok through literature review and field research. Observation form, and series of interviews including focus group, both structured and unstructured interviews were conducted to obtain the data from a groups of 20 dance artists who have knowledge, practice, and associate with arts and culture. The sample were selected from the population of dance artists in the Office of Music and Drama, the Fine Arts Department. The obtained data were analyzed according to cultural analysis concepts and then presented in form of descriptive analysis.

According as follows; outgoing, modern, humble and merciful. In addition, the master has been known to have good understanding towards student's diversities, regarding intelligence and ability as well as having good knowledge and proficiency in the subject. He has also been regarded to be initiative when creating an art piece, meanwhile preserving originality of Thai classical dance. Furthermore, his fellowship has been appreciated and highly regarded. The result also shows 5 aspects of Master Pakorn Ponpisut knowledge transfer process, as follows; 1. rapport between instructor and learners where gratitude, sincere respect, patience, enthusiasm and gift were established, 2. opportunity to transfer knowledge which can be set by supervisor in commanding hierarchy, instructor, and learners, 3. individual knowledge transfer, the master will make decision as appropriate, 4. group knowledge transfer to students by giving a lecture with related performance in order to promote and preserve Thai classical dance, and 5. evaluation of knowledge transfer, the master appears to be punctilious and caring about every fine detail of the performance as well as being supportive and giving constructive feedback.

Keywords : Process, knowledge, Thai classical dance

¹ Bachelor of Arts Program in Dance and Drama, Faculty of Humanities and Social Sciences, Chandrakasem Rajabhat University,

* Corresponding author, e-mail: bubpa_noil@msn..com

บทนำ

ศิลปวัฒนธรรมไทยเป็นสิ่งที่แสดงถึงความเป็นอารยประเทศ และเป็นมรดกทางสังคมที่ได้รับการปลูกฝังสืบทอดกันมาเป็นเวลานาน บ่งบอกถึงความเป็นมาของชนในชาติ การศึกษาทางด้านศิลปวัฒนธรรมช่วยกล่อมเกลาจิตใจให้ละเอียดอ่อน โดยเฉพาะนาฏศิลป์ โขน ละคร นอกจากจะแสดงให้เห็นถึงความงามในการร่ายรำแล้ว ยังช่วยกล่อมเกลาจิตใจให้อ่อนโยน ชื่นนำความคิดให้ผู้ชมอีกด้วย นอกจากนี้องค์ประกอบของนาฏศิลป์ โขน ละคร ยังมีเอกลักษณ์ในความเป็นไทย เพราะมีท่าร่ายที่อ่อนช้อย งดงาม แสดงให้เห็นอารมณ์ของดนตรีไทย ดังที่พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ (2506) กล่าวว่า “นาฏศิลป์โขนละครของไทยมีท่าที่สามารถแสดงอารมณ์ของมนุษย์ได้เกือบทุกอย่าง” มีการร้องรำทำเพลง การบรรเลงดนตรีไทยประกอบการแสดง ตลอดจนการแต่งกายที่มีลักษณะเฉพาะ คือ เน้นความวิจิตรสวยงามตามประเภทของการแสดง ซึ่งนับได้ว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่าในการช่วยกล่อมเกลาจิตใจ และเป็นศิลปะที่รวมศิลปะของไทยหลายสาขาไว้ด้วยกัน ทั้งทางด้านดนตรี ภาษา วรรณคดี ตลอดจนการแต่งกาย

ปัจจุบันสังคมไทยรับอิทธิพลของตะวันตกเข้ามา ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะด้านเทคโนโลยี ความเจริญเหล่านี้ส่งผลต่อศิลปวัฒนธรรมของชาติ โดยเฉพาะด้านนาฏศิลป์เป็นละครที่ได้รับการฟื้นฟูมาโดยสังคม พระมหากษัตริย์ทรงเอาพระทัยใส่ ในสมัยรัชกาลที่ 2 ทรงพระราชนิพนธ์บทละครแล้วให้พระน้องยาเธอเจ้าฟ้ากรมหลวงพิทักษ์มนตรี นำไปซ้อมกระบวนรา หากขัดข้องทรงแก้ไข (สมเด็จพระบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2464) พระมหากษัตริย์ทรงพระทัยนาฏศิลป์โขนละคร และทรงอุปการะครูผู้สอนนาฏศิลป์โขนละคร ตลอดจนให้ความรักความอบอุ่น ครูผู้สอนมีความอดทน อดกลั้นที่จะถ่ายทอดความรู้ให้กับศิษย์ มีความผูกพันใกล้ชิดกัน และเป็นแบบอย่างในการแสดงออกและร่าเริงให้ถูกต้อง

โดยทั่วไปการเรียนการสอนวิชานาฏศิลป์ โขน ละคร ใช้วิธีการสอนแบบสาธิตและฝึกปฏิบัติ ดังที่ประเมษฐ์ บุญยะชัย (2547) กล่าวโดยสรุปว่า “รูปแบบการเรียนการสอนนาฏศิลป์โขนละครแต่โบราณ เน้นการฝึกทักษะให้เกิดความชำนาญ ด้วยบทเรียนที่ซ้ำๆ ย้ำเนื้อหาการฝึกเป็นระยะเวลาอันพอสมควร จนกระทั่งผู้รับการฝึกสามารถจดจำท่าทางซึ่งเป็นหลักใหญ่ๆ ได้ จากนั้นครูผู้สอนจะถ่ายทอดกลวิธีที่จะปรุงแต่งลีลาท่าทางให้งดงามยิ่งขึ้นเป็นการเฉพาะสำหรับศิษย์แต่ละคน” อย่างไรก็ตามปัจจุบันในสถาบันการศึกษาต่างๆ ได้มีการกำหนดเป็นหลักสูตรให้ผู้เรียนศึกษาทั้งด้านวิชาการและศิลปะ โดยหลักสูตรด้านศิลปะได้กำหนดไว้กว้างๆ แต่รูปแบบการสอนนาฏศิลป์ โขน ละคร ยังเน้นการฝึกทักษะโดยอาศัยความจำ ท่าทาง และการเลียนแบบครูผู้สอนเป็นหลัก ผลดีจากการฝึกทักษะทำรำนานาฏศิลป์ โขน ละคร ปรากฏให้เห็นความสวยงามและชำนาญในกระบวนกรการทำร่ายในการแสดงหลายชุด

ผู้ที่ได้รับการยกย่องและมีคุณูปการในวงการนาฏศิลป์ โขน ละคร ท่านหนึ่ง คือ ครูปรภมพร พิสุทธิ เกิดเมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2499 (ปีวอก) ที่กรุงเทพมหานคร เป็นบุตรคนแรกในจำนวนพี่น้อง 4 คน เป็นบุตรของนายจางน พริสุทธิ อดีตนาฏศิลปิน กรมศิลปากร และนางสมศรี พริสุทธิ อดีตนักเรียนนาฏศิลป์ และนักแสดงของคณะพลายมวงคล (ของพลโทหม่อมหลวงขาบ กุญชร ณ อยุธยา) มีน้องสาว 2 คน และน้องชาย 1 คน เริ่มเข้าเรียนในชั้นอนุบาลจากโรงเรียนอนุบาลจากรุณี จากนั้นเข้าเรียนต่อในระดับประถมศึกษาปีที่ 1 และ 2 ที่โรงเรียนประชากรราษฎร์พิทยา ประถมศึกษาปีที่ 3 และปีที่ 4 ที่โรงเรียนวัดใหม่อมตรส และศึกษาต่อระดับมัธยมศึกษาที่โรงเรียนนาฏศิลป์ (วิทยาลัยนาฏศิลป์ปัจจุบัน) โดยเลือกเรียนในสาขานาฏศิลป์โขน (พระ) ฝึกหัดนาฏศิลป์พื้นฐานกับคุณครูอุดม อังสุร และคุณครูลมูล ยมะคุปต์ เรียนที่วิทยาลัยนาฏศิลป์จนถึงชั้นกลาง

ปีที่ 2 เมื่อปี พ.ศ.2515 ลาออกไปศึกษาต่อที่วิทยาลัยกรุงเทพการบัญชี ในด้านการทำงาน คุณครูพินดา สิทธิวรรณ อดีตศิลปินของกรมศิลปากร ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งหัวหน้าแผนกนาฏศิลป์ กองการสังคีต กรมศิลปากร ได้เป็นผู้ชวนให้มาสอบบรรจุเข้ารับราชการในแผนกนาฏศิลป์ เริ่มทดลองปฏิบัติราชการในตำแหน่งศิลปินจัตวา เมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2518 อัตราเงินเดือน 750 บาท ต่อมาได้บรรจุเป็นข้าราชการพลเรือนในตำแหน่งนาฏศิลป์จัตวา ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2519 อัตราเงินเดือน 800 บาท โดยมีหน้าที่รับผิดชอบแสดงเป็นตัวพระ (โขน) รับบทพระตัวเอก ตัวรอง และตัวประกอบในการแสดงโขน ละคร ฟ้อนรำ การละเล่นพื้นเมือง ปัจจุบันดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการสำนักการสังคีต กรมศิลปากร

ครูปกรณ์ พรพิสุทธ์ เป็นศิลปินผู้มีชื่อเสียงโด่งดัง ทั้งจากการแสดงโขนในรามเกียรติ์ เรื่อยไปจนถึงการแสดงละครพันทางเรื่องผู้ชนะสิบทิศ ซึ่งมีนายเสรี หวังในธรรม ศิลปินแห่งชาติ ผู้ล่วงลับ เป็นผู้อำนวยการแสดง นับเป็นอีกหนึ่งพระเอกจากกรมศิลปากรที่โด่งดังมานานหลายสิบปี” เพราะเป็นผู้มีความสามารถด้านการแสดงอันโดดเด่นที่พระเอกน้อยคนนักจะกระทำได้ดีคือ เก่งทั้งการร้อง การรำ ตลอดจนการเดินและรำรำทุกลีลาที่เป็นศิลปะประจำชาติ มีความสามารถในการบูรณาการด้านความรู้ในด้านต่างๆ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ชิ้นเยี่ยมและทันสมัย พระเอกผู้นี้ก็คือ ปกรณ์ พรพิสุทธ์ ผู้ยืนหยัดเป็นพระเอกทั้งในงานแสดงและในชีวิตจริงมากกว่า 30 ปี

ผลงานส่วนใหญ่เป็นที่ยอมรับในวงการนาฏศิลป์ โขน ละคร และสังคม โดยเฉพาะครู อาจารย์ นาฏศิลป์ ที่นำความรู้ไปสั่งสอนและถ่ายทอดให้กับศิษย์ของตน ผลงานหลายส่วนยังมิได้มีการวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ ไม่ว่าจะเป็นงานด้านการแสดงโขน ละครนอก ละครพันทาง ละครร้อง และละครอิงประวัติศาสตร์ ซึ่งงานการแสดงต่างๆ ที่กล่าวมาข้างต้นเป็นผลงานถ่ายทอดซึ่งครูปกรณ์ พรพิสุทธ์ ได้รับการถ่ายทอดมาเป็นอย่างดี และยังไม่ได้มีการบันทึกรวบรวมผลงาน มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ควรศึกษาค้นคว้าและเก็บรวบรวมข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับครูปกรณ์ พรพิสุทธ์ ไว้เป็นหลักฐานเพื่อให้อนุชนรุ่นหลังได้ศึกษาค้นคว้าและเรียนรู้ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์รูปแบบความเป็นครูของครูปกรณ์ พรพิสุทธ์
2. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์กระบวนการถ่ายทอดความรู้ของครูปกรณ์ พรพิสุทธ์

วิธีดำเนินการวิจัย

เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยใช้เครื่องมือ ดังนี้

1. แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างชุดที่ 1 ใช้กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักเกี่ยวกับการแสดง ความรู้เกี่ยวกับโขน ละครพันทาง ละครดึกดำบรรพ์ ละครร้อง ละครอิงประวัติศาสตร์ การรำเดี่ยว รำคู่
2. แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ชุดที่ 2 ใช้กับกลุ่มนาฏศิลป์ที่เป็นผู้สืบทอด ให้ข้อมูลเกี่ยวกับวิธีการถ่ายทอดความรู้ของครูปกรณ์ พรพิสุทธ์ ในด้านการแสดงโขน ละครนอก ละครพันทาง ละครดึกดำบรรพ์ ละครร้อง ละครอิงประวัติศาสตร์ การรำเดี่ยว รำคู่
3. แบบบันทึกข้อมูลภาคสนาม เป็นแบบบันทึกที่ผู้วิจัยใช้สำหรับการบันทึกข้อมูลที่ได้จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม

การรวบรวมข้อมูล

ทำการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการสุ่มแบบเจาะจงจากผู้เชี่ยวชาญ โดยการสัมภาษณ์จากกลุ่มผู้รู้เป็นกลุ่มบุคคลที่ให้ข้อมูลหลักเกี่ยวกับความเป็นมาของการแสดงนาฏศิลป์ โขน ละคร จากกลุ่มผู้ปฏิบัติใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง ได้แก่ นาฏศิลปิน เพื่อให้ข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบความเป็นครูกระบวนการถ่ายทอดความรู้ของครูปกรณ พรพิสุทธิ์ สัมภาษณ์และสังเกต

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลครั้งนี้ วิเคราะห์ข้อมูลตามความมุ่งหมายของการวิจัย ด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) และตรวจสอบข้อมูลด้วยวิธี Triangulation Method แล้วดำเนินการเตรียมเนื้อหาให้ครบตามความมุ่งหมายของการวิจัย วางเค้าโครงของการเขียนรายงานแล้วจึงลงมือเขียน โดยเน้นที่ความถูกต้อง รัดกุม ชัดเจน มีความต่อเนื่องและเชื่อมโยงกัน มีภาพประกอบบางช่วงบางตอน

ผลการวิจัย

การวิจัยกระบวนการถ่ายทอดความรู้นาฏศิลป์: ปกรณ พรพิสุทธิ์ พบว่า

1. รูปแบบความเป็นครูของครูปกรณ พรพิสุทธิ์

ครูปกรณ พรพิสุทธิ์ เป็นผู้มีความบุคลิกภาพภายนอกที่ยิ้มง่าย เป็นคนทันสมัย มีกริยาอ่อนน้อมถ่อมตน มีความเมตตาต่อศิษย์ พูดคุยเป็นกันเอง ตลอดจนมีคุณลักษณะพิเศษหลายประการ ดังนี้

1.1 เป็นครูที่มีความทันสมัย พร้อมด้วยคุณลักษณะของครูที่ดี

1.2 รู้และเข้าใจความแตกต่างของระดับสติปัญญาและความสามารถ

1.3 รู้และเข้าใจลักษณะนิสัย ตลอดจนความสนใจ การเอาใจใส่ และมีความอดทน อดกลั้น

ซึ่งจะมีผลต่อการเรียนรู้นาฏศิลป์ไทย

1.4 มีความรู้สึกซึ่งและเชี่ยวชาญในสิ่งที่สอน

1.5 มีความสามารถในการบูรณาการความรู้

1.6 มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ชั้นเยี่ยมและทันสมัย

1.7 มีความสามารถทำได้อย่างที่สอน

1.8 ความเป็นกัลยาณมิตรกับศิษย์

2. กระบวนการถ่ายทอดความรู้ของครูปกรณ พรพิสุทธิ์ มี 5 ด้าน ได้แก่

2.1 ด้านความสัมพันธ์ระหว่างผู้ถ่ายทอดกับผู้รับการถ่ายทอด โดยผู้รับการถ่ายทอดมีความกตัญญู มีความเคารพอย่างจริงใจ มีความอดทน อดกลั้น ต่อการฝึกปฏิบัติ มีความกระตือรือร้น มีพรสวรรค์

2.2 ด้านโอกาสในการถ่ายทอดความรู้ โดยการถ่ายทอดความรู้กำหนดโดยผู้บังคับบัญชา กำหนดโดย ผู้ถ่ายทอด และกำหนดโดยผู้ถูกถ่ายทอด

2.3 ด้านการถ่ายทอดความรู้เฉพาะบุคคล โดยครูปกรณ พรพิสุทธิ์ จะเป็นผู้เลือกเองตามความเหมาะสมของตัวแสดง

2.4 ด้านการถ่ายทอดความรู้เป็นกลุ่ม โดยถ่ายทอดให้กับกลุ่มนักเรียน นักศึกษา จัดเป็นโครงการ มีบรรยายและการแสดงประกอบ หรือเป็นการสืบสานอนุรักษ์ให้การแสดงนาฏศิลป์ไทยคงอยู่

2.5 ด้านการประเมินผลการถ่ายทอด โดยหลังจากครูปกรณ พรพิสุทธิ์ ได้ถ่ายทอดความรู้ด้านนาฏศิลป์ไทยให้กับศิษย์แล้ว ท่านจะคอยดูแลเอาใจใส่อย่างสม่ำเสมอ ควบคุมอย่างใกล้ชิด หรือจบการแสดงในแต่ละครั้งจะให้กำลังใจและข้อเสนอแนะปรับปรุง

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่องกระบวนการถ่ายทอดความรู้ทางศิลปไทย: ปกรณ์ พรพิสุทธิ์ ผลของการศึกษาวิจัยครั้งนี้ตรงความมุ่งหมายของการวิจัย นำไปสู่การสรุปและอภิปรายผลการวิจัย ดังนี้

1. การศึกษารูปแบบความเป็นครูของครูปกรณ์ พรพิสุทธิ์ พบว่ารูปแบบความเป็นครูของครูปกรณ์ พรพิสุทธิ์ ท่านเป็นผู้มีบุคลิกภายนอกที่ยิ้มง่าย เป็นคนทันสมัย มีกริยาอ่อนน้อมถ่อมตน มีความเมตตาต่อศิษย์ พูดคุยเป็นกันเอง ตลอดจนมีคุณลักษณะพิเศษที่รู้และเข้าใจความแตกต่างของระดับสติปัญญาและความสามารถของศิษย์ เข้าใจลักษณะนิสัยตลอดจนความสนใจ การเอาใจใส่ และมีความอดทน อดกลั้น ซึ่งมีผลต่อการเรียนรู้ทางศิลปไทยของศิษย์ ซึ่งสอดคล้องกับ พาณี สีสวย (2526) ได้เน้นถึงลักษณะเฉพาะของอาจารย์นาฏศิลป์คือ

1.1 มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น

1.2 มีความอดทน

1.3 รู้จักเข้าใจความสนใจของผู้เรียน

1.4 มีความสามารถในการที่จะดึงความสนใจของผู้เรียนให้อยู่ในสภาพแวดล้อมของบทเรียน

1.5 มีความสุขุมรอบคอบ

1.6 มีความสามารถที่ทำให้ผู้เรียนสบายใจในขณะที่เรียน และรู้สึกทว่าอาจารย์เป็นผู้ที่จะช่วยเหลือตนได้ และยอมรับความสามารถของบุคคลอื่น

ครูปกรณ์ พรพิสุทธิ์ มีความรู้ลึกซึ้งและเชี่ยวชาญในสิ่งที่สอน มีความสามารถในการบูรณาการความรู้ในด้านต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์ต่อการแสดงนาฏศิลป์ไทย ตลอดจนมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ชั้นเยี่ยมและทันสมัย โดยยังคงรักษาความเป็นไทยไว้ สอดคล้องกับทฤษฎีสุนทรียศาสตร์ (ทวีเกียรติ ไชยงยศ. 2538) กล่าวว่า ความเป็นคุณสมบัตินี้ของวัตถุ ความเป็นคุณลักษณะที่เกี่ยวกับความงาม สิ่งที่เป็นความงามในธรรมชาติและสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นโดยเป็นสิ่งที่สร้างขึ้นเอง รวมไปถึงประสบการณ์ คุณค่าความงาม และมาตรฐานเป็นการวินิจฉัยว่าอะไรงาม อะไรไม่งาม รวมไปถึงการค้นหาคำความหมายของความพึงพอใจทางสุนทรียะ ลักษณะวัตถุที่สัมผัสและจิตินทรีย์ของความงาม ธรรมชาติของความงาม กำเนิดและธรรมชาติของแรงกระตุ้นให้เกิดการสร้างสรรคงาน ครูปกรณ์ พรพิสุทธิ์ มีความสามารถทำได้อย่างที่สอน คือเป็นต้นแบบให้ศิษย์ได้ปฏิบัติ รวมทั้งกระบวนการลีลาท่าทาง และมีความเป็นกัลยาณมิตรกับศิษย์ สอดคล้องกับ อารณ มนตรีศาสตร์ และจตุรงค์ มนตรีศาสตร์ (2525) ได้กล่าวถึงลักษณะอาจารย์นาฏศิลป์ที่ดีว่า ควรเป็นอาจารย์ที่มีทั้งความรู้ภาควิชาการ ได้แก่ วิชาการศึกษาและทฤษฎีศิลป์ ความชำนาญในภาคปฏิบัติ ด้านศิลปะ ซึ่งจะทำให้เป็น “นาฏศิลป์ขั้นครู” ที่มีความสามารถทางสมอง มีความสมบูรณ์ของร่างกาย และมีพรสวรรค์เป็นความสามารถเฉพาะตน ประกอบกันขึ้นเป็นอาจารย์นาฏศิลป์ที่ดี สร้างสรรค์งานให้กับศิลปะและการศึกษาของไทยให้เจริญยิ่งขึ้น อาจารย์นาฏศิลป์ที่ดีย่อมบริบูรณ์ด้วยการศึกษา และมีคุณลักษณะเหมาะสมแก่การเป็นอาจารย์ 4 ประการ คือ อาจารย์ต้องอยากสอน อาจารย์ต้องอยากเรียน อาจารย์ต้องมีความรู้ในวิชาที่สอน และอาจารย์ต้องสอนเป็นครู

ครูปกรณ์ พรพิสุทธิ์ ได้สร้างผลงานอันมีคุณประโยชน์อย่างยิ่งต่อวงการนาฏศิลป์ไทย และประเทศชาติ ผลงานต่างๆ ล้วนมีคุณภาพเป็นที่ยอมรับแพร่หลายไม่ว่าจะกับบุคคล สถาบันการศึกษา หน่วยงานของกรมศิลปากร ในฐานะครูผู้ถ่ายทอดความรู้และผู้ทรงคุณวุฒิของครูปกรณ์ พรพิสุทธิ์ ให้เห็นหน้าที่อย่างเต็มความสามารถ

2. ประเด็นกระบวนการถ่ายทอดความรู้ของครูปกรณ พรพิสุทธิ์ พบว่า มี 5 ด้าน ได้แก่ ด้านความสัมพันธ์ระหว่างผู้ถ่ายทอดถึงผู้รับการถ่ายทอด เป็นการถ่ายทอดความรู้สึกที่มีต่อศิษย์ มีความเอื้ออาทร ความเข้าใจ ความกตัญญู ความรัก ไม่ถือตัว และมีความรักให้แก่กันเหมือนพ่อกับลูก สอดคล้องกับ ธนิต อยู่โพธิ์ (2516) ได้กล่าวไว้ว่า การเคารพกราบไหว้ระลึกถึงคุณของครูเป็นศุนิมีตของศิษย์ เป็นเครื่องหมายของศิษย์ที่ดี เป็นเครื่องแสดงให้เห็นประจักษ์ว่าศิษย์ผู้นั้นเป็นคนมีกตัญญูกตเวที แต่มิใช่ว่าจะพากันเคารพกราบไหว้ระลึกถึงเฉพาะท่านที่ล่วงลับดับชีพไปแล้ว และเฉพาะแต่ในวันที่ทำพิธีไหว้ครูเท่านั้น ความจริงศิษย์จะต้องเคารพระลึกถึงทั้งท่านที่ล่วงลับไปแล้ว และท่านที่ยังมีชีวิตอยู่ในบัดนี้ ด้านโอกาสในการถ่ายทอดความรู้ การถ่ายทอดความรู้ทางด้านนาฏศิลป์ไทยได้รับการสืบทอดมาแต่โบราณ ในการถ่ายทอดถูกกำหนดโดยผู้บังคับบัญชา ตามแต่โอกาสของการจัดการแสดง โดยผู้ถ่ายทอดเป็นผู้กำหนดและเลือกผู้ถูกถ่ายทอดตามบุคลิกของตัวแสดง และโดยผู้ถูกถ่ายทอดเป็นผู้กำหนดการศึกษาตนเอง ประกอบการเรียนหรือเพื่อสืบสานที่ถูกต้อง สอดคล้องกับ สุดใจ ทศพร (2533) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของนาฏศิลป์ที่มีต่อสังคมไว้ว่า

2.1 เพื่อแสดงในพิธีกรรม เช่น พิธีสมโภชช้างเผือก พิธีสมโภชเสาชิงช้า พิธีกรรมในงานพระราชพิธี

2.2 เพื่อแสดงในพิธีการต่างๆ ในระดับชาติและท้องถิ่นเป็นการแสดง เพื่อต้อนรับบุคคลสำคัญ และแขกของประเศหรือของรัฐบาล

2.3 เพื่อสังสรรค์ในโอกาสที่มีการสังสรรค์ทางสังคม เช่น การเลี้ยงแสดงความยินดี งานชุมนุมศิษย์เก่า งานเกษียณ นอกจากนี้สอดคล้องกับ อาภรณ์ จาตุรงค์ มนตรีศาสตร์ (2525) กล่าวไว้ว่า นาฏศิลป์มีความสำคัญต่อการเรียนทั้งในระดับบุคคล สถาบันการศึกษา และระดับชาติ สถานศึกษาสามารถจัดการเรียนการสอนให้แก่ักเรียน นักศึกษา ประชาชน ได้ทุกระดับ ตั้งแต่ระดับอนุบาล จนถึงระดับปริญญาเอก นอกจากนี้ยังสามารถศึกษาค้นคว้าให้เกิดความรู้ใหม่ๆ รวมทั้งการสร้างสรรคพัฒนาชุดการแสดงใหม่ๆ ได้ตลอดเวลา ทำให้เกิดความรู้หรือศาสตร์สาขานี้พัฒนาอย่างต่อเนื่อง

ด้านการถ่ายทอดความรู้เดี่ยวเฉพาะบุคคล ครูปกรณ พรพิสุทธิ์ เน้นในเรื่องกระบวนการทำรำที่ถูกต้อง ความเหมาะสมของผู้รับการถ่ายทอด ได้รับการถ่ายทอดโดยผู้ฝึกปฏิบัติซ้ำๆ และสังเกตจากที่ครูปฏิบัติให้ดู และฝึกฝนตนเองจนเกิดความชำนาญ โดยยังคงใช้วิธีสอนแบบเก่าที่ได้รับการสืบทอดกันมา ซึ่งสอดคล้องกับ อาคม สายาคม (2525) กล่าวไว้ว่า การสอนนาฏศิลป์ที่เป็นวิชาการสอบปฏิบัติใช้วิธีการสอน ได้แก่

1. ใช้วิธีสอนโดยการให้ปฏิบัติเลียนแบบครูเป็นหลัก ครูรำให้ดูเป็นแบบอย่าง ผู้เรียนจะต้องอาศัยการสังเกตและให้คำแนะนำในขณะที่ปฏิบัติตามอย่างครู แล้วใช้เทคนิคของการกระทำซ้ำบ่อยๆ จนจดจำได้ขึ้นใจ และสามารถปฏิบัติเองได้

2. อธิบายท่ารำในขณะที่ปฏิบัติ ในขณะที่ครูสอนท่ารำนี้จะต้องบอกท่ารำล่วงหน้า ก่อนที่จะถึงจังหวะเพลงของท่ารำนั้นๆ จนกว่าผู้เรียนจะสามารถจำท่ารำได้ รวมถึงจะต้องอธิบายนาฏยศัพท์ คือคำศัพท์เฉพาะที่ใช้เรียกกิริยาของการทำท่านาฏศิลป์ไปด้วย และสอดคล้องกับประทีน พวงสำลี (2512) กล่าวว่า การจัดท่ารำของผู้เรียนในการสอนนั้น ผู้สอนจะต้องจับให้ผู้เรียนรำท่าทางได้ถูกต้องสวยงาม ตรงตามความต้องการของครู โดยปกติแล้วหลังจากที่ครูต่อท่ารำและผู้เรียนสามารถจำท่ารำได้ตามลำดับแล้ว ครูจะใช้วิธีจับตัวผู้เรียนให้ท่ารำเข้าระดับ จนสามารถปฏิบัติได้ถูกต้องอย่างอัตโนมัติ

ด้านการถ่ายทอดความรู้เป็นกลุ่ม โดยการอนุรักษ์และเผยแพร่ภูมิปัญญาไปสู่สถาบันการศึกษาต่างๆ จัดเป็นโครงการมีการบรรยายให้ความรู้และมีการแสดงประกอบ นอกจากนั้นเมื่อสถาบันการศึกษามีการจัด การแสดงละคร และครุภัณฑ์ พรพิสุทธิ์ เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ในด้านการจัดการแสดง จะมีการนัดหมายการประชุมศึกษาบทละครก่อนซ้อมเข้าเรื่อง ให้ผู้แสดงเข้าใจอารมณ์แต่ละช่วง โดยครุภัณฑ์ พรพิสุทธิ์ จะเป็นผู้ดูแลความพร้อมของกระบวนแสดงและกระบวนกรรารำโดยตนเองทุกขั้นตอน ซึ่งสอดคล้องกับทรงคุณ จันทจร (2544) ได้ศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาพื้นบ้านของชาวกะเลิงพบว่า จะใช้ระบบของโครงสร้างทางสังคมที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดภูมิปัญญาให้โดยตรง ได้แก่ ระบบครอบครัวและเครือญาติ นอกจากนี้ยังใช้ระบบย่อยทางสังคมด้านอื่นให้การศึกษาโดยอ้อม ส่วนวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาพื้นบ้านนั้น ใช้วิธีการผ่านทางพิธีกรรม การลงมือปฏิบัติจริง ผ่านคำสอนในพุทธศาสนา ผ่านการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ผ่านนิทานพื้นบ้าน ผ่านการลองผิดลองถูก ผ่านจารีตกฎเกณฑ์ข้อห้าม และผ่านระบบการเรียนรู้โดยวิธีครูพักลักจำ และสอดคล้องกับทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (นิยพรรณ วรณศิริ. 2540) สรุปได้ว่าการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมเป็นการหาคำตอบในการแพร่กระจายของการแสดงนาฏศิลป์ โขน ละคร จากสังคมหนึ่งไปสู่สังคมหนึ่งในช่วงเวลาหนึ่ง การแพร่กระจายมักจะเกิดผ่านช่องทางการสื่อสารรูปแบบของการเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นอยู่ภายใต้ระบบของสังคมวัฒนธรรม

ด้านการประเมินผลการถ่ายทอด ครุภัณฑ์ พรพิสุทธิ์ จะคอยดูแลเอาใจใส่อย่างสม่ำเสมอ การฝึกซ้อมทุกครั้งจะดูแล คอยแก้ไขหาทางให้ถูกต้อง หากยังปฏิบัติไม่ดีท่านจะให้ซ้อมใหม่ เมื่อจบการแสดงท่านจะกล่าวติชมและให้กำลังใจ พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะนำไปแก้ไขปรับปรุง ซึ่งสอดคล้องกับการสัมภาษณ์นาฏศิลป์ป็นสำนักการสังคีต กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม ด้านการประเมินผลการถ่ายทอดพบว่า ส่วนใหญ่ครุภัณฑ์ พรพิสุทธิ์ ใช้วิธีการสังเกตความสนใจของลูกศิษย์ โดยท่านทบทวนทำร่ำอย่างสม่ำเสมอเมื่อมีการแสดง คอยดูแลอย่างใกล้ชิด เมื่อจบการแสดงท่านจะกล่าวติชมให้กำลังใจ ให้ข้อเสนอแนะไปปรับปรุง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับการปฏิบัติ

1. สถาบันการศึกษาสามารถนำไปเป็นแบบอย่างในเรื่องการสอน และกระบวนกรถ่ายทอดความรู้ทั้งในหลักสูตรและนอกหลักสูตร
2. สถาบันการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน สามารถนำข้อมูลกระบวนกรถ่ายทอดความรู้ไปพัฒนาการสอนได้

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับความเป็นครู และกระบวนกรถ่ายทอดผลงานของครูและศิลปินอื่นๆ ให้มากขึ้น
2. ควรศึกษาและบันทึกทำร่ำ รวบรวมองค์ความรู้ของครูและศิลปินผู้มีความรู้ทางด้านการแสดงนาฏศิลป์ โขน ละคร โดยเป็นที่ยอมรับและเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป หรือรวบรวมเป็นหลักฐานข้อมูล

เอกสารอ้างอิง

ดำรงราชานุภาพ, กรมพระยา. (2515). ตำนานละครดึกดำบรรพ์ ในพื้นฐานอารยธรรมไทย.

(หน้า 113-117) กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ทรงคุณ จันทจร. (2549). การวิจัยเชิงคุณภาพทางวัฒนธรรม. กาฬสินธุ์: ประสานการพิมพ์.

ธนิต อยู่โพธิ์. (2516). “กำเนิดนาฏศิลป์ไทย” ใน ที่ระลึกวิพิธทัศนาทางนาฏศิลป์ ชุด รำ ฟ้อน ละคร โขน.
(หน้า 78) ลอสแอนเจลิส: โรงพิมพ์ดวงประทีป.

นิยพวรรณ วรรณศิริ. (2540). มนุษยวิทยาสังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ประเมษฐ์ บุญยะชัย. (2547). “โขนโรงใน (โขนทางละคร)” ศิลปากร. 47, 1 (มกราคม-กุมภาพันธ์), 15-29.

พานี สีสวย. (2540). สุนทรีเยทางนาฏศิลป์ไทย. (พิมพ์ครั้งที่ 10) กรุงเทพฯ: ธารการพิมพ์.

สุดใจ ทศพร. (2533). แบบเรียนศิลปศึกษา ศ 103 – ศ 104. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

อาภรณ์ จาตุรงค์ มนตรีศาสตร์. (2525). นาฏศิลป์ศึกษา. กรุงเทพฯ: อักษรสยามการพิมพ์.